

Biuletenio tematika ir tema

Energetika, energijos politika ir ekonomika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas**Europos Sąjungos ir Rusijos prekybiniai santykiai karo Ukrainoje kontekste****Esminiai žodžiai**

Rusija, Europos Sąjunga, Lietuva, tarptautinė prekyba, importas, eksportas, sankcijos, nafta, gamtinės dujos

Serija ir registracijos numeris

V-2024-7 ir V-2024-8

Leidimo data

2024-11-19

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras Analitinė apžvalga Kita**Šaltiniai: kategorijos**

-
- Teisės aktai
-
- Politinė komunikacija
-
-
- Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
-
- Žiniasklaidos turinys
-
-
- Socialinių tinklų turinys
-
- Statistiniai duomenys
-
- Mokslo darbai
-
-
- Metainformaciniai produktai
-
- Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki2022 03 21 -
2024 10 14**Šaltiniai: kalbos**

-
- Lietuvių k.
-
- Lenkų k.
-
-
- Anglų k.
-
- Kitos ES kalbos
-
-
- Rusų k.
-
- Kitos

Citavimui (APA stiliumi)Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Europos Sąjungos ir Rusijos prekybiniai santykiai karo Ukrainoje kontekste* (V-2024-7 ir V-2024-8). Vilnius.**Kontaktiniai duomenys**

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius.

Turinio apžvalga

Pastaraisiais metais Rusijos ir ES prekyba stipriai sumenko dėl sankcijų ir ES pastangų mažinti priklausomybę nuo rusiškų išteklių po Rusijos invazijos į Ukrainą. Šioje apžvalgoje aptariama:

- kaip kito Rusijos prekybos partneriai jai užpuolus Ukrainą;
- kaip karas paveikė tarptautinę prekybą rusiškais energetikos išteklių;
- kurios šalys labiausiai prisideda prie sankcijų vengimo ir kaip;
- kaip Lietuvai sekasi riboti prekybą su šalimi agresore.

1. Įžanga

Prekybiniai santykiai tarp Europos Sąjungos (ES) ir Rusijos yra sudėtinga, dinamiška tema, tiesiogiai susijusi su abiejų šalių ekonomine raida. Žlugus Sovietų Sąjungai ES ir Rusija užmezgė glaudžius prekybinius ryšius, ypač energetikos sektoriuje. Būdamas didžiausia energijos išteklių tiekėja pasaulyje Rusija tapo pagrindine ES energetikos partnere, o ši savo ruožtu - stambiausia Rusijos prekybos partnere. Kaip žinia, šie santykiai pastaraisiais metais atsidūrė įvairių iššūkių, įskaitant geopolitines įtampas, kurias papildė ekonominiai suvaržymai, epicentre.

ES buvo ypač priklausoma nuo rusiškų energetikos išteklių, kurie praktiškai tenkino bloko šalių energijos poreikius. Energetikos produktai sudarė didžiausią Rusijos eksporto į ES dalį, o Europai šios prekės atliko esminį vaidmenį užtikrinant energetinį saugumą. Pagrindiniai produktai, kuriuos Rusija eksportavo į ES, buvo žaliavinė nafta, rafinuoti naftos produktai ir gamtinės dujos. Buvo galima numanyti, kad tokia priklausomybė kelia riziką ir kad bet kokie politiniai ar ekonominiai sukrėtimai gali neigiamai paveikti minėtų išteklių tiekimą ir Europos energetinį saugumą. Situacija itin paaštrėjo po 2022 metų vasario Rusijos invazijos į Ukrainą, kai daugelis ES šalių pradėjo ieškoti energijos alternatyvų rusiškiems šaltiniams.

Prasidėjus karui Ukrainoje, ES ir Rusijos santykiai tapo labai komplikuoti. ES įvedė Rusijai griežtas ekonomines sankcijas, apimančias prekių importą ir eksportą, taip pat paslaugų ir finansų sektorius. Sankcijos paveikė ne tik Rusijos ekonomiką, bet ir Europos įmones - joms teko prisitaikyti prie naujų prekybos sąlygų. Dėl atsiradusių apribojimų dauguma ES valstybių sumažino arba visiškai nutraukė prekybą su Rusija, tai lėmė tiek rinkų, tiek tiekimo grandinių pokyčius. Šiame kontekste Lietuvos ir Rusijos prekyba pastaraisiais metais taip pat smarkiai sumenko. Lietuva, būdama Europos Sąjungos nare, su kitomis valstybėmis prisijungė prie sankcijų režimo, kuriuo buvo siekiama apriboti ekonominius ryšius su Rusija. Prekyba su pastarąja laikoma nacionaline grėsme, prioretizuojama moralinė atsakomybė nutraukti komercinius ryšius su šalimi agresore.

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina.
Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.LNB / IAS / V / 2024-11-19 / Psl. 1 iš 14
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

Kadangi ES ir Rusijos santykiai tapo sudėtingi, ES šalys, tarp jų ir Lietuva, pradėjo ieškoti naujų prekybos galimybių ir diversifikavimo strategijų. Šios pastangos apima tiek energijos šaltinių, tiek prekių tiekimo grandinių paiešką siekiant sumažinti priklausomybę nuo Rusijos.

2. Rusijos prekybos rinkų pokytis

Dar iki 2022 m. Rusija buvo viena pagrindinių ES prekybos partnerių. Po Rusijos sukulto karo Ukrainoje Europos Sąjunga aktyviai agitavo už sankcijų agresorei įvedimą. Pritaikyti apibojimai, neapibrėžtumai ir spaudimas nutraukti ekonominius mainus su Rusija lėmė reikšmingas ES ir minėtos valstybės dvišalės prekybos permainas.

Oficialiame Europos Komisijos puslapyje pateikiamais duomenimis, **2020 m. Europos Sąjunga buvo pirmoji Rusijos prekybos partnerė, apėmusi 37,3 proc. pasaulinės minėtos šalies prekybos įvairiomis prekėmis.** 36,5 proc. Rusijos importo buvo iš ES ir 37,9 proc. eksporto – į ES. **2021 m. Rusijos Federacija buvo penktoji pagal dydį ES prekybos partnerė,** apėmusi 5,8 proc. ES pasaulinės prekybos įvairiomis prekėmis. Minimais metais bendra prekybos apimtis tarp ES ir Rusijos siekė 257,5 mlrd. eurų. Rusiškas importas į ES siekė 158,5 mlrd. eurų, dominavo kuras ir kasybos produktai – daugiausia mineralinis kuras (98,9 mlrd. eurų, 62 proc.). Kitos prekės – mediena (3,16 mlrd. eurų, 2 proc.), geležis ir plienas (7,4 mlrd. eurų, 4,7 proc.), trąšos (1,78 mlrd., 1,1 proc.). Tais pačiais 2021 m. ES eksportas siekė 99 mlrd. eurų. Čia pirmavo mašinos ir įrenginiai (19,5 mlrd. eurų, 19,7 proc.), motorinės transporto priemonės (8,95 mlrd. EUR, 9 proc.), farmacijos produkcija (8,1 mlrd. eurų, 8,1 proc.), elektros įranga ir mašinos (7,57 mlrd. eurų, 7,6 proc.), taip pat plastikai (4,38 mlrd. eurų, 4,3 proc.).¹

Užsienio viešajame diskurse teigiama, kad Rusijos ekonomika labai priklausoma nuo prekių eksporto ir kad šalis vaidina svarbų tarptautinį vaidmenį eksportuodama žemės ūkio ir maisto produktus, trąšas, energiją ir metalus. Pažymėtina, kad **net Vakarų šalims įvedus sankcijas pagrindiniams Rusijos eksporto produktams, ši sugebėjo išlikti tarp 20-ies pirmiausių pasaulio eksportuotojų.**²

Kaip minėta, po 2022 m. Rusijos invazijos į Ukrainą Vakarų šalys, įskaitant Europos Sąjungą, įvedė plataus masto sankcijas, kurios veikė Rusijos ekonomikos sektorių, taip pat energetikos ir finansų sritis. Norėdama kompensuoti praradimus Europoje, Rusija buvo priversta skubiai ieškoti naujų eksporto rinkų žemės ūkio, pramonės, energetikos ir kitiems produktams. Šioms sankcijoms plečiantis, Rusija vis labiau perorientavo prekybą į Azijos, Artimųjų Rytų, Afrikos ir Pietų Amerikos regionus.

Pavyzdžiui, ES buvo svarbi rusiškų žemės ūkio produktų rinka. Dabar Rusija didžiąją dalį savo žemės ūkio produkcijos eksportuoja ne į Vakarus, o į „draugiškas“ valstybes, kurios neprisijungė prie sankcijų, įvestų Rusijai po jos invazijos į Ukrainą. 2023 m. Rusijos žemės ūkio maisto produktų eksporto apimtis į tokias šalis išaugo apie 20 proc. **Praėjusiais metais didžiausios Rusijos žemės ūkio ir maisto produktų importuotojos buvo Kinija, Turkija, Egiptas, Kazachija, Baltarusija, Pietų Korėja, Indija ir Saudo Arabija.** Įdomu tai, kad Kinija, kuri yra pagrindinė pasaulio grūdų importuotoja, pradėjo didinti prekybą su Rusija, tačiau ir toliau riboja žemės ūkio produktų, ypač kviečių, importą iš šios šalies. 2023 m. Kinija iš Rusijos importavo vos kelis šimtus tūkstančių tonų kviečių.³

Europos Sąjungos dalis Rusijos žemės ūkio maisto produktų eksporte traukiasi, pvz., 2023 m. ES narėms teko tik apie 6 proc. šios kategorijos prekių eksporto, kai prieš karą Ukrainoje – daugiau nei 12 proc. 2022 m. ir 2023 m. ES iš Rusijos importavo žemės ūkio maisto produktų atitinkamai už 3,2 mlrd. eurų ir 2,7 mlrd. eurų, tai sudarė mažiau nei 2 proc. viso šios prekių kategorijos ES importo. **2023 m. pagrindinės Rusijos žemės ūkio maisto produktų eksporto gavėjos ES buvo Latvija, Nyderlandai, Ispanija ir Vokietija.** Eksporto vertė į kiekvieną iš šių šalių viršijo 300 mln. eurų, o metinis šios vertės padidėjimas užfiksuotas tik Ispanijoje.⁴

Vakarų sankcijos apribojo Rusijos prieigą prie pažangiųjų technologijų ir gamybos įrangos, kurią anksčiau ji noriai importuodavo iš ES. Pastaruosius 30 metų daugelis Rusijos ekonomikos sričių buvo ganėtinai glaudžiai susijusios su likusio pasaulio ūkiu. Pavyzdžiui, šalies gamybos sektorius tapo itin priklausomas nuo stabilaus užsieniškų dalių ir įvairių komponentų tiekimo. Šiuo atžvilgiu situaciją neblogai iliustruoja automobilių gamybos pavyzdys. Iki karo beveik visi pasauliniai automobilių gamintojai turėjo Rusijoje gamyklas, kurios gamino daugiausia vidaus rinkai. Palyginti su prieškariniu lygiu, 2022 m. pavasarį automobilių gamyba smuko beveik 90 proc. ir neatsigavo. Pirmąjį 2023 m. ketvirtį automobilių gamyba šalyje nesiekė nė 25 proc. buvusio lygio. Visų vakarietišku automobilių markių atstovai pasitraukė iš Rusijos rinkos – šalyje teliko 3 rusų ir 11 Kinijos gamintojų.⁵

Pritaikius sankcijas Rusija buvo priversta keisti ir importinių pramonės prekių tiekimo grandines. Čia vėlgi labai svarbi tapo **Kinija, parduodanti Rusijai mašinų, elektroninių detalių, pramoninių technologijų ir kitos įrangos. Reikšminga**

¹ Russia. EU trade relations with Russia. Facts, figures and latest developments. [n. d.]. Prieiga per internetą: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en

² Trade in Russia - statistics & facts. (2024 m. birželio 13 d.). Prieiga per internetą: <https://www.statista.com/topics/5947/trade-in-russia/#topicOverview>

³ Wiśniewska, I. (2024 m. kovo 1 d.). An increase in Russia's agri-food exports. prieiga per internetą: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-03-01/increase-russias-agri-food-exports>

⁴ Ten pat.

⁵ Korhonen, I. (2023 m. birželio 22 d.). Sanctions against Russia: what have been the effects so far? Prieiga per internetą: <https://www.economicsobservatory.com/sanctions-against-russia-what-have-been-the-effects-so-far>

minėtos kategorijos prekių tiekėja tapo ir Turkija, kuri, nepaisant narystės NATO, laikosi pragmatiškos politikos, taip pat Indija, importuojanti rusišką naftą, o mainais tiekianti pramonės prekių ir technologijų. Be to, tarp tiekėjų dažnai minimi Jungtiniai Arabų Emyratai.⁶

Kinijos ir Rusijos prekyba 2023 m. pasiekė rekordinę 240,1 mlrd. Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) dolerių apimtį. Kinų muitinės duomenimis, Kinijos siuntos į Rusiją 2023 m. išaugo 46,9 proc., palyginti su 2022 m., ir 64,2 proc., palyginti su 2021 m. Importas iš Rusijos į Kiniją pernai išaugo 13 proc.⁷ **Rusijos prekyba su Indija 2023 m. beveik padvigubėjo** – pasiekta 65 mlrd. JAV dolerių apimtis.⁸ Rusų prekyba su turkais pastaraisiais metais taip pat reikšmingai padidėjo. **Turkijos eksporto į Rusiją vertė 2022 m. siekė 2,6 mlrd. JAV dolerių, o per pirmąjį 2023 m. pusmetį šis rodiklis išaugo beveik dvigubai.** Turakai per tą patį laikotarpį importavo rusiškų prekių už 27,7 mlrd. JAV dolerių. Rusija Turkijos importo partnerių struktūroje užima gana solidžią dalį – 13,4 proc.⁹

Tuo pačiu laikotarpiu prekybiniai ryšiai tarp šalies agresorės ir ES gerokai sumenko. 2023 m. bloko šalys į Rusiją eksportavo prekių už daugiau nei 38 mlrd. eurų. Tai sudarė maždaug pusę 2020 m. eksporto vertės. ES importas iš Rusijos pernai lenkė eksportą į šią valstybę – sudarė apie 51 mlrd. eurų.¹⁰ Žiniasklaidos paviešintais **Rusijos muitinės duomenimis, prekių eksportas į Europą š. m. sausį-rugpjūtį, palyginti su tuo pačiu laikotarpiu pernai, susitraukė 27,2 proc., o importas iš Europos – 10,3 proc.** Eksportas į Europą per pirmus aštuonis šių metų mėnesius įvertintas 43,8 mlrd. JAV dolerių, o importas iš Europos – 47,9 mlrd. JAV dolerių.¹¹

„Eurostat“ duomenimis, 2023 m. didžioji dalis ES šalių narių daugiausia prekiaavo vidaus rinkoje. 2022-2023 m. pagrindiniai ES importo ir eksporto partneriai buvo JAV, Kinija, Jungtinė Karalystė (JK), Šveicarija ir Turkija. **Rusija pernai ES prekybos partnerių sąrašą užėmė dešimtą vietą.** Lyginant 2022 m. ir 2023 m. pagrindinių dvylikos ES prekybos partnerių rodiklių pokytį, didžiausias eksporto augimo tempas užfiksuotas į Turkiją – 11,9 proc. ir Meksiką – 7,4 proc. **ES eksportas labiausiai sumažėjo į Rusiją ir Japoniją – atitinkamai rodiklis traukėsi 30,3 proc. ir 10,3 proc. ES importas mažėjo beveik iš visų pagrindinių partnerių, ryškiausiai iš Rusijos – net 75 proc.**¹²

Taigi, įvedus ekonomines sankcijas Rusijai, jos prekybos rinkos smarkiai pakito. Vakarams taikant su eksportu ir importu susijusius apribojimus, sumažėjo Rusijos galimybės apsirūpinti svarbiomis prekėmis ir technologijomis. Siekdama kompensuoti šiuos praradimus, Rusija pirmiausiai prekybą nukreipė į Azijos šalis, ypač Kiniją ir Indiją. Apskritai **manoma, kad Rusija sugebėjo pertvarkyti tiekimo grandines, atgaivino prekių importą, tik kyla abejonų, ar naujasis importas yra tokios pat kokybės kaip ir prarastasis.** Esama teigiančių, kad Rusijos prekyba geografiškai tapo ne tokia įvairi.

3. Prekyba rusiškais energetiniais ištekliais

Rusija ir Europos Sąjunga ilgą laiką buvo itin glaudžiai susijusios energijos išteklių, ypač gamtinių dujų ir naftos, prekybos atžvilgiu. **Iki 2022 m. maždaug 40 proc. visų ES suvartojamų gamtinių dujų ir trečdalis naftos buvo importuojama iš Rusijos.** Daugelis ES valstybių buvo kone visiškai priklausomos nuo rusiškų energijos išteklių tiekėjų. Rusijos invazija į Ukrainą paskatino ES mažinti priklausomybę nuo agresorės išteklių, ieškoti jiems alternatyvų ir diversifikuoti šaltinius.¹³

Tarptautinės energetikos agentūros (TEA) duomenimis, iki Rusijos karo su Ukraina į Europą buvo eksportuojama beveik pusė Rusijos žaliavinės naftos ir naftos produktų. Dar 2021 m. ES importavo 2,2 mln. barelių per dieną (bpd) žaliavinės naftos, iš jų 0,7 mln. bpd – vamzdynų. Rafinuotų naftos produktų importas sudarė 1,2 mln. bpd. TEA duomenimis, didžiausia rusiškos žaliavos pirkėja buvo **Vokietija** – 2021 metų lapkritį ji importavo 687 000 bpd žaliavinės naftos ir 149 000 bpd rafinuotų naftos produktų. Vokiečiai taip pat buvo didžiausi naftotiekiu gabenamos naftos importuotojai (555 000 bpd). Europos prekybos centras **Nyderlandai** buvo antras pagal dydį rusiškos naftos importuotojas ir didžiausias Rusijos rafinuotų produktų importuotojas ES. Tuo pačiu laikotarpiu Nyderlandai importavo 414 000 bpd žaliavinės naftos ir 335 000 bpd rafinuotų naftos produktų. Nuo rusiškos žaliavinės naftos ypač priklausomos buvo šalys, esančios pietinėje per Ukrainą einančio naftotiekio trasoje, pvz., tokia produkcija 2021 metų lapkritį sudarė net 92 proc. **Slovakijos** žaliavinės naftos

⁶ Feldstein, S. and Brauer, F. (2024 m. kovo 11 d.). Why Russia Has Been So Resilient to Western Export Controls. Prieiga per internetą: <https://carnegieendowment.org/research/2024/03/why-russia-has-been-so-resilient-to-western-export-controls?lang=en>

⁷ China-Russia 2023 trade value hits record high of \$240 bln - Chinese customs. (2024 m. sausio 12 d.). Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/markets/china-russia-2023-trade-value-hits-record-high-240-bl-chinese-customs-2024-01-12/>

⁸ Fabrichnaya, E and Bryanski, G. (2024 m. rugsėjo 3 d.). Exclusive: Russia's Sberbank says India business booming despite Western sanctions. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/business/finance/russias-sberbank-says-india-business-booming-despite-western-sanctions-2024-09-03/>

⁹ Turkey's exports to Russia continue to rise amid declining trade with other countries. (2023 m. liepos 5 d.). Prieiga per internetą: <https://nordicmonitor.com/2023/07/turkeys-exports-to-russia-continue-to-rise-amid-declining-trade-with-other-countries/>

¹⁰ Europos Sąjungos (ES) eksporto ir importo vertė bei prekybos su Rusija balansas 2020-2023 m. (2024 m. birželio 13 d.). Prieiga per internetą: <https://www.statista.com/statistics/1099626/russia-value-of-trade-in-goods-with-eu/>

¹¹ Laukineitis, S. (2024 m. spalio 11 d.). Rusijos prekių eksportas į Europą šiemet sumenko 27 procentais. Prieiga per internetą: https://m.klaipeda.diena.lt/naujienos/pasaulis/ekonomika-ir-politika/rusijos-prekiu-eksportas-i-europa-siemet-sumenko-27-procentais-1195445#google_vignette

¹² Eurostat. (2024 m. rugpjūčio mėn.). International trade in goods. prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods#United_States_largest_partner_for_exports.2C_China_for_imports

¹³ McWilliams, B; Sgaravatti, G.; Tagliapietra, S. and Zachmann, G. (2024 m. vasario 24 d.). The European Union-Russia energy divorce: state of play. Prieiga per internetą: <https://www.bruegel.org/analysis/european-union-russia-energy-divorce-state-play>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina.
Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / V / 2024-11-19 / Psl. 3 iš 14
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

importo. Tuo pačiu laikotarpiu jūra importuojama rusiška nafta sudarė 87 proc. **Lietuvos** ir 84 proc. **Suomijos** naftos importo.¹⁴

Iki karo apie 40-45 proc. į Europą importuojamų gamtinių dujų gabenta iš Rusijos. 2021 m. ES šalys importavo beveik 155 mlrd. kubinių metrų rusiškų dujų.¹⁵ Kai kurioms Europos šalims Rusija tiekė didžiąją dalį dujų, pvz., **Austrijai** ir **Latvijai** per 80 proc., tačiau **Vokietija** neabejotinai buvo didžiausia rusiškų dujų vartotoja pagal apimtį, pvz., importavo beveik dvigubai daugiau nei kita didžiausia vartotoja Italija.¹⁶ Vokietija minėtais metais iš Rusijos importavo 55,44 mlrd. kubinių metrų gamtinių dujų, **Italija** – 29,17 mlrd. kubinių metrų, **Nyderlandai** – 10,73 mlrd. kubinių metrų, **Lenkija** – 10,47 mlrd. kubinių metrų, **Prancūzija** – 9,92 mlrd. kubinių metrų.¹⁷

2021 m. **ES valstybės narės iš Rusijos taip pat importavo 51,4 mln. tonų anglių, tai sudarė beveik pusę viso ES anglių importo.**¹⁸

Kalbant apie finansinį prekybos energetikos srityje aspektą, **esama skaičiavimų, kad dar pirmaisiais karo Ukrainoje metais Europos Sąjunga Rusijai už iškastinį kurą sumokėjo beveik 140 mlrd. eurų:** apie 83 mlrd. eurų už naftą, apie 53 mlrd. eurų už gamtines dujas ir maždaug 3 mlrd. eurų už angliš. Mokėjimai už naftos importą pasiskirstė taip: 53 mlrd. eurų už žaliavinę naftą ir 30 mlrd. eurų už rafinuotus naftos produktus. Vamzdynais importuotos dujos atsiėjo 41 mlrd. eurų, o suskystintosios gamtinės dujos (SGD) 12 mlrd. eurų.¹⁹ Šiame kontekste verta prisiminti, kad **Rusijai pajamos iš naftos ir gamtinių dujų yra itin svarbios – šios lėšos 2021 m. sudarė 45 proc. Rusijos federalinio biudžeto.**²⁰

Prasidėjus karui Ukrainoje Europos Sąjungos energijos tiekimo srityje pasireiškė suirutė. ES valstybės sumažino energijos išteklių iš Rusijos importą. Nuo 2022 metų rugpjūčio įsigaliojo draudimas rusiškų anglių importui, o gruodį Europos Sąjunga uždraudė importuoti jūra rusišką žaliavinę naftą ir įvedė kainos, už kurią gali būti perkama nafta, viršutinę ribą, kurią peržengus transporto, draudimo ir kitoms bendrovėms draudžiama teikti paslaugas. Nuo 2023 metų vasario įsigaliojo draudimas rafinuotiems naftos produktams. Šių metų birželį šalys narės susitarė dėl keturioliktojo sankcijų paketo Rusijai, kuriame numatomi pirmieji apribojimai rusiškoms dujoms – draudimas ES teritorijoje teikti rusiškų SGD, gabenamų į trečiąsias šalis, perkrovimo paslaugas, taip pat draudimas investuoti naujas lėšas į su SGD susijusių projektų užbaigimą.²¹ Rusija savo ruožtu mažino dujų srautus į Europos žemyną. 2022 m. viduryje rusų kompanija „Gazprom“ nutraukė dujų tiekimą Europai daugeliu dujotiekio trasų, akivaizdžiai siekdama sukelti ES šalims politinių ir ekonominių problemų prieš 2022-2023 m. šildymo sezoną.²²

Iš esmės nutraukus rusiškų dujų tiekimą Europai, Rusijos dujų eksportuotojai pasuko kitu maršrutu – į Kiniją. Tačiau šio išteklių eksportas taip ir neatsigavo, nepasiekė prieškarinio lygio. Rusija 2021 m. į ES eksportavo 155 mlrd. kubinių metrų dujų, o į Kiniją – tik 16,5 mlrd. kubinių metrų. 2023 m. rusiškų dujų tiekimas vamzdynais į ES krito iki 27 mlrd. kubinių metrų, o eksportas į Kiniją ūgtelėjo tik iki 22 mlrd. kubinių metrų. Taigi neeksportuojama maždaug 122 mlrd. kubinių metrų rusiškų dujų, nes trūksta infrastruktūros, jungiančios pagrindinius Vakarų Sibiro telkinius su alternatyviomis Azijos rinkomis. Rusai gamtines dujas į Kiniją eksportuoja dujotiekiumi „Sibiro galia 1“. Šiuo metu vykdomi plėtros darbai, siekiant padidinti jo pajėgumą. Antrojo dujotiekio į Kiniją „Sibiro galia 2“ tiesimo projektas vis dar yra pradinėje stadijoje ir, panašu, jo įgyvendinimas vyksta ne itin sklandžiai, todėl prognozuojama, kad trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu Rusijai bus sudėtinga smarkiai padidinti dujų eksportą.²³

Žiniasklaidos cituojamais Rusijos muitinės duomenimis, **Europai atsakius pirkti rusišką naftą ir dujas, šalies eksportas į Europą 2023 m. smuko 68 proc. – iki 84,9 mlrd. JAV dolerių. Rusija naftos eksportą nukreipė į Aziją – Kinija ir Indija tapo didžiausiomis rusiškos naftos pirkėjomis.** Vasarą pasirodė pranešimų, kad Indija netgi aplenkė Kiniją, kuri buvo tapusi didžiausia pirkėja. Rusijos žaliavinės naftos eksportas į Indiją 2024 metų liepą pasiekė rekordinį 2,07 mln. bpd lygį, kai Kinijai tiekta 1,76 mln. bpd. Indija šiemet importavo 12 proc. daugiau rusiškos naftos nei pernai, o didžiausios pasaulyje žaliavinės naftos importuotojos Kinijos apetitas per tą patį laikotarpį sumenko 7,4 proc. Kinijos pirkimas sumažėjo dėl sumenkusių naftos perdirbėjų maržų ir kritusios kuro paklausos.²⁴

¹⁴ How much oil does the European Union import from Russia? (2022 m. gegužės 31 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.reuters.com/world/europe/how-much-oil-does-european-union-import-russia-2022-04-06/>

¹⁵ Kardaš, S. (2023 m. vasario 13 d.). Conscious uncoupling: Europeans' Russian gas challenge in 2023. Prieiga per internetą:

<https://ecfr.eu/article/conscious-uncoupling-europeans-russian-gas-challenge-in-2023/>

¹⁶ Gross, S. and Stelzenmuller, C. (2023 m. birželio 18 d.). Europe's messy Russian gas divorce. Prieiga per internetą:

<https://www.brookings.edu/articles/europes-messy-russian-gas-divorce/>

¹⁷ Natural gas imports from Russia in Europe in 2021, by country. [2024]. Prieiga per internetą: <https://www.statista.com/statistics/1292984/import-of-natural-gas-by-european-countries-from-russia/>

¹⁸ Žr. 15 šaltinį.

¹⁹ Demertzis, m. and McWilliams, B. (2023 m. kovo 23 d.). How much will the EU pay Russia for fossil fuels over the next 12 months? Prieiga per internetą: <https://www.bruegel.org/analysis/how-much-will-eu-pay-russia-fossil-fuels-over-next-12-months>

²⁰ Energy Fact Sheet: Why does Russian oil and gas matter? (2022 m. kovo 21 d.). Prieiga per internetą: <https://www.iea.org/articles/energy-fact-sheet-why-does-russian-oil-and-gas-matter>

²¹ Timeline - EU sanctions against Russia. [2024 m.]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/timeline-sanctions-against-russia/>

²² Milov, V. (2024 m. gegužės 23 d.). Oil, gas, and war: The effect of sanctions on the Russian energy industry. Prieiga per internetą: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/russia-tomorrow/oil-gas-and-war/>

²³ Corbeau, A. S. (2024 m. vasario 21 d.). Russia's Gas Export Strategy: Adapting to the New Reality. Prieiga per internetą:

<https://www.enrpolity.columbia.edu/publications/russias-gas-export-strategy-adapting-to-the-new-reality/>

²⁴ India Overtakes China as Russia's Top Oil Importer in July - Reuters. (2022 m. rugpjūčio 22 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.themoscowtimes.com/2024/08/22/india-overtakes-china-as-russias-top-oil-importer-in-july-reuters-a86109>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina.
Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / V / 2024-11-19 / Psl. 4 iš 14
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

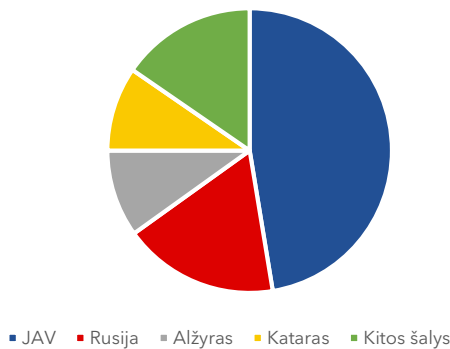
Atsisakius rusiškų energijos išteklių, didžiausiomis ES gamtinių dujų tiekėjomis 2023 m. tapo Norvegija ir JAV. Norvegijai teko beveik 30 proc. viso ES dujų importo, JAV - 19,4 proc. Praėjusiais metais JAV taip pat buvo didžiausia Europos Sąjungos SGD tiekėja, parūpino bendrijai beveik 50 proc. importinių SGD.²⁵

Šiuo metu Europos Sąjunga iš JAV importuoja ir didžiąją dalį žaliavinės naftos. 2023 m. ES naftos importas iš JAV siekė 57,02 mlrd. JAV dolerių. 2023 metų gruodį Jungtinės Valstijos sudarė 18 proc. bloko žaliavinės naftos importo. Antrąją vietą užėmė Norvegija (52,09 mlrd. JAV dolerių), toliau rikiavosi Kazachija (27,41 mlrd. JAV dolerių), Libija (24,25 mlrd. JAV dolerių), Saudo Arabija (22,06 mlrd. JAV dolerių), Nyderlandai (21,94 mlrd. JAV dolerių), Nigerija (21,01 mlrd. JAV dolerių), Irakas (19,87 mlrd. JAV dolerių), JK (14,97 mlrd. JAV dolerių) ir Azerbaidžanas (13,69 mlrd. JAV dolerių).²⁶

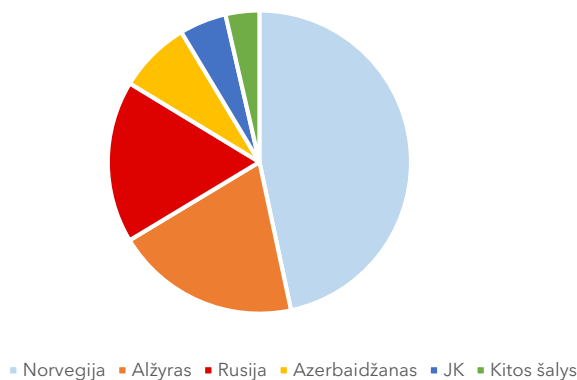
Apskritai Rusijos naftos pramonė sankcijas atlaikė daug geriau nei gamtinių dujų sektorius, kuris labiau nukenčia nuo infrastruktūros apribojimų. Rusijos naftos gavyba, palyginti su prieškarium, sumažėjo nežymiai – vos 1-2 proc. Šiuo metu Rusija išgauna apie 10,5 mln. bpd žaliavinės naftos, o prieš karą išpumpuodavo kiek daugiau nei 11 mln. bpd. Tačiau šiuos duomenis reikėtų vertinti atsargiai, atsižvelgiant į tai, kad nėra patikimų ir išsamių viešų Rusijos naftos gavybos duomenų, nes šalies Vyriausybė po invazijos į Ukrainą juos įslaptino.²⁷

Viešajame diskurse vyrauja požiūris, kad Europai pavyko atsikratyti energetinės priklausomybės nuo Rusijos, tačiau primenama, kad visiškas atsiribojimas dar nebaigtas. 2023 m. Europa importavo iš Rusijos 14,8 proc. visų savo gaunamų dujų – 8,7 proc. dujotiekiais (25,1 mlrd. kubinių metrų) ir 6,1 proc. kaip SGD (17,8 mlrd. kubinių metrų). Palyginimui – pirmąjį 2021 m. ketvirtį iš Rusijos importuota 47 proc. visos Europos dujų – 43 proc. dujotiekiu ir 4 proc. kaip SGD.²⁸

1 grafikas. ES suskystintųjų gamtinių dujų importas pagal partnerį (2024 metų I ketv.).²⁹
© (duomenys) „Eurostat“, 2024. © (grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024.

2 grafikas. ES gamtinių dujų importas pagal partnerį (2024 metų I ketv.).³⁰
© (duomenys) „Eurostat“, 2024. © (grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024.

²⁵ Where does the EU's gas come from? (2024 m. kovo 21 d.). Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>

²⁶ EU Oil Imports & Consumption Statistics for 2023-24. (2024 m. birželio 26 d.). Prieiga per internetą: <https://www.tradeimex.in/blogs/eu-oil-Imports>

²⁷ Milov, V. (2024 m. gegužės 23 d.). Oil, gas, and war: The effect of sanctions on the Russian energy industry. Prieiga per internetą:

<https://www.atlanticcouncil.org/content-series/russia-tomorrow/oil-gas-and-war/>

²⁸ Gross, S. and Stelzenmüller, C. (2024 m. birželio 18 d.). Europe's messy Russian gas divorce. prieiga per internetą:

<https://www.brookings.edu/articles/europes-messy-russian-gas-divorce/>

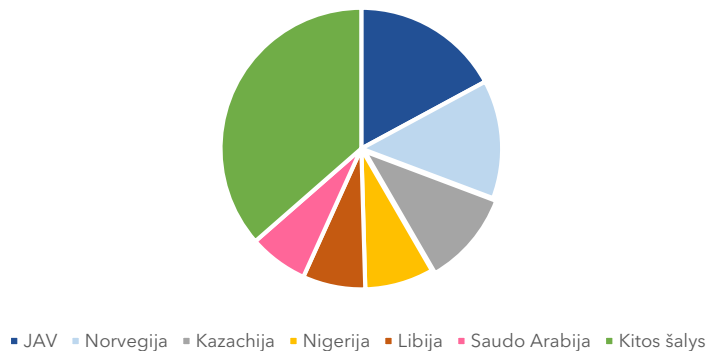
²⁹ EU imports of energy products continue to drop. (2024 m. liepos 1 d.). Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240701-1>

³⁰ Ten pat.

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina.
Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / V / 2024-11-19 / Psl. 5 iš 14
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

Sankcijomis Vakarų valstybės siekia nuręžti Rusijos pajamas, tačiau rugsėjį pasirodžiusioje Rusijos ekonomikos ministerijos 2024 m. naftos ir dujų eksporto pajamų prognozėje teigiama, kad Rusijos žaliavinės naftos eksportas šiais metais išaugs iki 239,9 mln. metrinių tonų (4,8 mln. bpd), kai 2023 m. šis rodiklis siekė 238,3 mln. tonų. Rusai taip pat numato, kad jų eksportuojama nafta brangs. Tai reikštų ir šalies agresorės pajamų augimą. Šiomet iš naftos ir dujų eksporto Rusija tikisi uždirbti beveik 240 mlrd. JAV dolerių, tai būtų 13 mlrd. JAV dolerių daugiau nei 2023 m. 2025 m. prognozė taip pat padidinta nuo 226,2 mlrd. JAV dolerių iki 236,5 mlrd. JAV dolerių.³²

Rusijos ir Europos Sąjungos energetinis atsiskyrimas po Rusijos invazijos į Ukrainą vyko skubiai ir drastiškai. Šaliai agresorei pritaikytos sankcijos ir išvaymas iš Europos naftos ir dujų rinkų gerokai sumažino minėtos valstybės galimybes pasitelkti energetiką kaip Vakarų demokratišų šalių politinio spaudimo priemonę. Nors šioje srityje padaryta neįtikėtina pažanga, visgi nedidelė dalis šio santykio liko.

4. Spragos rusiškai naftai patekti į Europą nepaisant apribojimų

Nors po Rusijos invazijos į Ukrainą Europos Sąjunga įvedė griežtas sankcijas rusiškai naftai, šio produkto vis tiek patenka į Europą, taikant ne vieną neteisėtą schemą, ir toks tiekimas padeda Rusijai finansuoti jos pradėtą karą.

Paanalizavus užsienio ir Lietuvos viešąjį diskursą galima išskirti keletą **pagrindinių sankcijų apėjimo strategijų, kurios leidžia rusiškai naftai patekti į ES:**

- **eksportas per trečiąsias šalis** - nafta perperkama per tokias šalis kaip Turkija, Indija ar Kinija, sumaišoma su kitų rūšių nafta ir parduodama kaip ne rusiškos kilmės.
- **Naftos produktų perdirbimas** - rusiška nafta perdirbama į degalus ar kitus produktus, kurie vėliau eksportuojami į ES.
- **Perkrovimas** jūroje - nafta perkraunama iš vieno tanklaivio į kitą atviruosiuose vandenyse siekiant paslėpti jos kilmę.
- **Automatinių indentifikavimo sistemų išjungimas** - tanklaiviai išjungia sekimo sistemas, kad paslėptų savo maršrutus ir krovinio kilmę.
- **Kaina neperžengiant viršutinės ribos** - nafta parduodama pigiau nei sankcijų nubrėžta kainos riba.

Tokios schemos Rusijai itin naudingos, nes leidžia apeiti apribojimus ir toliau eksportuoti naftą, kuri yra pagrindinis jos pajamų šaltinis. Naftos pardavimas per tarpininkus ar perdirbus į naftos produktus suteikia agresorei galimybę ir toliau generuoti lėšas, reikalingas valstybės išlaidoms, susijusioms ir su kariniais veiksmais Ukrainoje, finansuoti. Slėpdama tikrąją naftos kilmę ir pasinaudodama sankcijų spragomis, Rusija sugeba išlaikyti savo poziciją pasaulinėje energetikos rinkoje ir išvengti didesnio ekonominio spaudimo. Toliau aptariami du pavyzdžiai, kaip rusiška nafta patenka į ES ir kiek Rusija gali iš to uždirbti.

Šių metų rudenį dviejų Europos analitinių centrų publikuotoje ataskaitoje nagrinėjama, kaip **Čekija** pasinaudojo ES draudimo importuoti Rusijos naftos ir kuro produktus išimtimi, kuri taikyta priėjimo prie jūrų neturinčioms Centrinės Europos šalims: Čekijai, Vengrijai ir Slovakijai. Joms buvo leista ieškoti naujų naftos tiekimo kelių ir atsakyti rusiško kuro per ilgesnį laiką. Tačiau prieš kelias savaites paskelbtame Demokratijų studijų centro ir Energijos ir švaraus oro tyrimų centro tyrime atkleidžiama, kad Čekijos naftos perdirbimo įmonės pelnėsi iš rusiškos naftos. Nepaisant šalies Vyriausybės ketinimų atsakyti rusiškos naftos, šalies priklausomybė nuo jos 2023 m. išaugo iki maždaug 60 proc., kai 2022 m. minėtos kilmės produkto importas siekė tik 56 proc. Pernai Čekija Rusijos naftai ir dujoms išleido daugiau nei 7 mlrd. eurų – penkis kartus daugiau nei skyrė pagalbai Ukrainai. Analitikų skaičiavimu, nuo invazijos į Ukrainą pradžios dėl Čekijos naftos

³¹ Ten pat.

³² Korsunskaya, D. (2024 m. rugsėjo 6 d.). Exclusive: Russia raises forecast for 2024 oil, gas export revenues. prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/markets/commodities/russia-raises-forecast-2024-oil-gas-export-revenues-by-174-blm-document-shows-2024-09-06/>

importo Rusija gavo daugiau nei 2,3 mlrd. eurų pajamų iš mokesčių. Ataskaitoje teigiama, kad ši situacija buvo ypač naudinga vienintelei naftos perdirbėjai Čekijoje – lenkų įmonei „Orlen Unipetrol“. Ši pasinaudojo ES draudimo importuoti rusišką naftą išimtimi ir nusipirkė didelį kiekį pigesnės rusiškos naftos – jos kaina 2023 m. buvo apie 21 proc. žemesnė nei, tarkim, Azerbaidžano žaliavos. Akcentuojama, kad mažesnė rusiškos naftos kaina neatsispindėjo to laikotarpio Čekijos benzino kainodaroje.³³

Kitas pavyzdys – rusiškos naftos tiekimas Vakarų šalims per tarpininkus. Pastaruoju metu labai išaugo **Azerbaidžano** svarba Europos energetikos sektoriui, ypač naftos ir dujų gavybos bei eksporto kontekste. Dėl geografinės padėties ir gausių resursų ši šalis atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant Europos energetinį saugumą. Tačiau užsienio viešajame diskurse spekuliuojama, kad Azerbaidžanas tikriausiai pelnosi iš abiejų pusių – tiek iš Europos, tiek iš Rusijos. Tam tikrą duomenų analizę atlikusi nevyriausybinių organizacijų „Global Witness“ nustatė, kad 2024 m. smarkiai išaugo rusiškos kilmės degalų importas į ES iš Azerbaidžanui priklausančios naftos perdirbimo gamyklos „STAR“, esančios vakarų Turkijoje. Šią vasarą paskelbtame „Global Witness“ pranešime teigiama, kad ES yra didžiausia gamyklos „STAR“ jūra gabenamų naftos produktų pirkėja. Per pirmuosius tris 2024 m. mėnesius ES iš „STAR“ importavo daugiau nei 1,2 mln. tonų naftos produktų – tai sudarė per 75 proc. šios naftos perdirbimo gamyklos eksporto jūra. Šis importas smarkiai viršijo per tą patį 2022-ųjų laikotarpį ES iš „STAR“ įsigytos produkcijos kiekį. Remiantis duomenų analize „Global Witness“ daro prielaidą, kad didžioji dalis šių metų pirmąjį ketvirtį ES importuotų „STAR“ produktų galėjo būti pagaminti iš rusiškos naftos. Per 90 proc. iš Rusijos importuotos naftos buvo panaudota reaktiviniam kurui, dyzelinui ir benzinui gaminti. 2024 m. pirmąjį ketvirtį „STAR“ importavo rusiškos naftos žaliavos už 1,2 mlrd. JAV dolerių, palyginimui – 2022 m. pirmąjį ketvirtį įsigijo tokios naftos už 500 mln. JAV dolerių. Pažymima, kad ši gamykla tampa vis svarbesne Rusijai – pirmąjį 2024 m. ketvirtį tik keturios naftos perdirbimo gamyklos pasaulyje – dvi Indijoje ir dvi Kinijoje – gavo daugiau laivais gabenamos Rusijos žaliavinės naftos nei „STAR“. Prieš karą ši gamykla rusiškos naftos importuotojų sąrašė užėmė tik 18 vietą.³⁴

„Global Witness“ duomenimis, beveik visos ES valstybės narės, importavusios iš „STAR“ 2024 m. pirmąjį ketvirtį atsivežė ženkliai daugiau naftos produktų nei per tą patį 2022 m. laikotarpį. Rumunijos importas šovė į viršų 1 400 proc., Slovėnijos – beveik 775 proc., Nyderlandų – apie 725 proc. Didžiausi „STAR“ naftos importuotojai pagal apimtį aptariamam laikotarpiu buvo Rumunija (378 000 tonų), Nyderlandai (378 000 tonų) ir Italija (260 000 tonų).³⁵

Minėtinas ir ankstesnis, 2024 m. vasarį pavišintas „Global Witness“ tyrimas, kuriuo atskleista, kad 2023 m. ES iš naftos perdirbimo gamyklų, apdorojančių Rusijos žaliavą, importavo 130 milijonų barelių jūra gabenamų rafinuotų naftos produktų, daugiausia dyzelino, o Rusija už tai gavo 1,1 mlrd. eurų tiesioginių mokesčių. Organizacijos vertinimu, šaliai agresorei tokios sumos užtektų įsigyti per 1 200 sparnuotųjų raketų „Kalibr“ arba 60 000 „Shahed“ bepiločių orlaivių, kurie naudojami kare Ukrainoje.³⁶

Matyti, kad apribojimų sistemoje tebėra spragų, leidžiančių Rusijai tęsti naftos eksportą į Europą ir generuoti iš jo pajamas. Pasak ekspertų, praktiškai neįmanoma nustatyti sumaišyto ar perdirbto dyzelino kilmės, taip pat sudėtinga sekti produkcijos perkrovimą iš laivo į laivą. Tačiau **manoma, kad naftos embargo rezultatas visgi reikšmingas Rusijai – ji netenka tam tikros dalies pajamų dėl išaugusių transportavimo išlaidų, gautų lėšų perskirstymo tarpininkų naudai ir papildomų nuolaidų, kurias šalis priversta taikyti dėl susiaurėjusio pirkėjų rato.**

5. Šalys, labiausiai prisidedančios prie sankcijų vengimo

Vos prasidėjus neteisėtam Rusijos karui prieš Ukrainą ir priėmus pirmuosius sankcijų paketus prognozuota, kad Maskva dėl suvaržymų patirs milžinišką žalą ir pajus sunkius ekonominius padarinius. Praėjus dviem karo metams užsienio viešajame diskurse neretai konstatuojama, kad labiausiai agresorės ekonomika nuo apribojimų nukentėjo pirmaisiais karo metais. Vėliau Rusija sugebėjo ne tik prisitaikyti prie esamos padėties, bet ir rado būdų apeiti sankcijas.

Kalbant apie sankcijų poveikį Rusijos ekonomikai dažniausiai pasitelkiamas šalies infliacijos rodiklis – esą ekonominių „skausmą“ parodo infliacijos šuolis. Pažymima, kad 2022 m. infliacija šalyje šoktelėjo nuo 6,7 proc. iki 13,8 proc., o bendrasis vidaus produktas (BVP) per pirmuosius devynis karo mėnesius sumažėjo 3–4 proc. Tačiau kai kuriuose užsienio šaltiniuose svarstoma, kad nuo tada Rusijos ekonomika atsilaukė prieš suvaržymus, o prie to nemažai prisideda sankcijų vengimo mechanizmai. Dabar, remiantis Tarptautinio valiutos fondo duomenimis, prognozuojama, kad 2024 m. infliacijos lygis Rusijoje turėtų sumažėti iki 6,3 proc., o BVP turėtų augti 2,6 proc.³⁷

³³ Wickenden, L., Vladimirov, M., Levi, I. (2024 m. spalio 14 d.). Tapping the Loophole: Czechia has spent five times more on Russian oil and gas than aid to Ukraine. Prieiga per internetą: https://csd.eu/fileadmin/user_upload/publications_library/files/2024_10/Tapping_the_Loophole_report.pdf

³⁴ EU importing more Russian-origin fuel from Azeri refinery. (2024 m. liepos 11 d.). Prieiga per internetą: <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/fossil-gas/eu-importing-more-russian-origin-fuel-azeri-refinery/>

³⁵ Ten pat.

³⁶ EU purchases of laundered Russian oil worth an estimated €1.1 billion to the Kremlin in 2023. (2024 m. vasario 23 d.). Prieiga per internetą: <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/fossil-gas/eu-purchases-of-laundered-russian-oil-worth-an-estimated-1-1-billion-to-the-kremlin-in-2023/>

³⁷ Preble, K. A., Willis, Ch. N. (2024 m. vasario 29 d.). How Russia has managed to shake off the impact of sanctions - with a little help from its friends. Prieiga per internetą: <https://theconversation.com/how-russia-has-managed-to-shake-off-the-impact-of-sanctions-with-a-little-help-from-its-friends-223632>

Atlikus šaltinių analizę išryškėjo **keli pagrindiniai metodai, kaip Rusija stengiasi išvengti sankcijų ir išlaikyti ekonominį stabilumą**.³⁸

- **prekių eksportas per trečiąsias šalis**, ypač per Artimųjų Rytų ir Azijos valstybes;
- **vadybos perkonfigūravimas** - įmonės bei finansiniai sandoriai perkeltami į sankcijų nevykdančias šalis;
- **kripto valiutų naudojimas** finansiniams sandoriams;
- **pokyčiai vidaus rinkoje** - stiprinama vidaus gamyba ir plečiami ryšiai su sankcijų nevykdančiomis šalimis, tokiomis kaip Kinija ir Indija.

Nuo karo pradžios Rusija nebegali nusipirkti tiesiogiai iš Vakarų daugybės prekių, tačiau, nepaisant Europos technologijų embargo ir kitų prekių eksporto draudimų, neleistini vakarietiški gaminiai ir toliau patenka į minėtą valstybę. 2023 metų birželį JAV Valstybės departamento Sankcijų koordinavimo tarnybos vadovas Jamesas O'Brienas išskyrė **penkis šalis, kurios itin padeda Rusijai apeiti sankcijas - Kazachiją, Armėniją, Jungtinius Arabų Emyratus, Sakartvelą ir Turkiją**.³⁹

Rusijos kaimynės Centrinėje Azijoje atlieka svarbų vaidmenį padėdamos Maskvai sušvelninti sankcijų poveikį, taip pat atlaikyti užsienio bendrovių išvykimą po plataus masto invazijos į Ukrainą. Centrinės Azijos šalys suteikia rusams priėjimą prie prekių ir finansinių paslaugų, kurių šalies viduje nelengva arba neįmanoma gauti. Daugelis vidurinėsios klasės rusų keliauja į tokias šalis kaip Kazachija ar Kirgizija atsidaryti banko sąskaitą ar nusipirkti vakarietiškus prekių ženklų daiktus.

Kazachija pasižymi kaip Rusijos verslininkų karštasis taškas. „Forbes“ duomenimis, 2023 m. ji tapo antrąja pagal populiarumą verslą pradedančių rusų kryptimi po Sakartvelo – pastarajame pernai rusai registravo 13 000 įmonių, o Kazachijoje įsteigta 6 100 naujų bendrovių.^{40, 41}

Prekybos duomenų analizė rodo, kad smarkiai išaugo dvejetainis paskirties prekių, kurias galima pritaikyti Rusijos kariniame pramoniniame komplekse, eksportas. Esama skaičiavimų, kad vadinamųjų „mūšio lauko prekių“ eksportas iš Kazachijos į Rusiją 2022 m., palyginti su ankstesniais metais, išaugo 401 proc., o 2023 m. sumažėjo 5 proc. Kirgizija 2022 m. tokių prekių eksportą augino 400 proc., o 2023 m. dar 5 proc. Uzbekijos eksportas išaugo dar labiau – 2022 m. jis padidėjo 430 proc., o 2023 m. dar 38 proc. Vis dėlto didžiausia „mūšio lauko prekių“ eksportuotoja yra Kazachija, ji 2023 m. į Rusiją tokių gaminių išsiuntė už 300 mln. JAV dolerių. Pažymėtina, kad kai kurių į Rusiją eksportuojamų prekių Kazachija net negamina.⁴²

Kita šalis, akcentuojama kaip paranki Rusijai apeinant sankcijas – **Armėnija**, dažnai vadinama „užpakalinėmis durimis“. Nors viešuosiuose šaltiniuose aptarinėjama tarp Rusijos ir Armėnijos stebima politinė įtampa, šalių ekonominiai ryšiai ne tik išlieka, bet ir pastebimai klesti. JAV ir ES pareigūnai ypač atkreipė dėmesį į didelį lustų ir kitų elektroninių prietaisų, keliaujančių per Armėnijos teritoriją, srautą.

Nuo 2022 m. Armėnijai neįtikėtinus turtus krauna ne tik eksportas į Rusiją, bet ir importas iš kitų šalių. 2021 m., lyginant su 2020 m., Armėnijos prekybos su Rusija apyvarta išaugo 24,2 proc. ir pasiekė 2,6 mlrd. JAV dolerių. 2022 m. apyvarta šoktelėjo net 93,4 proc. ir sudarė 5 mlrd. JAV dolerių, o 2023 m. augimas tęsėsi – pasiektas 45,7 proc. prieaugis (prekybos apyvarta siekė 7,3 mlrd. JAV dolerių). Šalyje prognozuojama, kad 2024 m. prekybos apyvarta gali siekti 14–16 mlrd. JAV dolerių. Jei ši prognozė išsipildytų, Armėnijos prekybos su Rusija apimtis, palyginti su 2020 m., padidėtų aštuonis kartus.⁴³

2023 m. didžiausią Armėnijos eksporto dalį sudarė telekomunikacijų įrenginiai (14,7 proc., 499 mln. JAV dolerių), lengvieji automobiliai (11,1 proc., 378 mln. JAV dolerių), monitoriai ir projektoriai (7,39 proc., 250 mln. JAV dolerių), skaičiuotuvų dalys (2,54 proc., 86 mln. JAV dolerių), dulkių siurbliai (1 proc., 31 mln. JAV dolerių). Iš viso 91 proc. Armėnijos elektromechaninės įrangos eksporto buvo siunčiama į Rusiją. Be to, 10 kartų išaugo branduolinių reaktorių ir mechaninių įrenginių eksportas į Rusiją. Optinių prietaisų ir medicinos įrangos tiekimas didėjo 5 kartus. Lėktuvų eksportas padvigubėjo, laivų ir valčių augo 18 kartų, muzikos instrumentų – 38 kartus, meno kūrinių ir kolekcionuojamų daiktų – 19 kartų. Teigiama, kad anksčiau šalis daugelio šių produktų į Rusiją išvis neeksportuodavo.⁴⁴

2022 m. labai išaugo Armėnijos importas iš kai kurių stambių ekonomikų, kurios, panašiu, naudojosi šalimi, kad pasiektų Rusijos rinką, pvz., Vietnamo eksportas į Armėniją išsipūtė 380 proc., Meksikos – 324 proc., Japonijos – 252 proc. Esama duomenų, kad Armėnija 2022 m. įsivežė 515 proc. daugiau lustų ir procesorių iš JAV nei 2021 m., o šių komponentų importas iš ES augo 212 proc. 97 proc. šios produkcijos šalis eksportavo į Rusiją. Pažymėtina, kad bendrai Armėnijos prekybos su ES apyvarta nuo 2021 m. iki 2023 m. ūgtelėjo 2,4 karto, ypač su Graikija ir Kipru, iš kurių eksportas išaugo atitinkamai 39 ir 24 kartus. Pinigų pervedimai į Armėniją taip pat pakilo į rekordines aukštumas. Aptariamu laikotarpiu šių

³⁸ Okumura, Y. (2023 m. kovo 21 d.). The Current State of Russian Sanctions Evasion. Prieiga per internetą:

<https://www.dowjones.com/professional/risk/resources/risk-blog/examining-the-current-state-of-russian-sanctions-evasion>

³⁹ Kholodnova, A. (2023 m. birželio 8 d.). Politico: The US has identified five countries that help Russia circumvent sanctions. Further restrictions are under discussion. Prieiga per internetą: <https://babel.ua/en/news/94833-politico-the-us-has-identified-five-countries-that-help-russia-circumvent-sanctions-further-restrictions-are-under-discussion>

⁴⁰ Forbes: Georgia Leads among Countries where Russians Opened Businesses in 2023. (2024 m. sausio 18 d.). Prieiga per internetą: <https://civil.ge/archives/577917>

⁴¹ Should the West Sanction Russia's Neighbors in Central Asia? (2024 m. rugsėjo 16 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.themoscowtimes.com/2024/09/16/should-the-west-sanction-russias-neighbors-in-central-asia-a86310>

⁴² Ten pat.

⁴³ Mammadov, S. (2024 m. rugsėjo 19 d.). COMMENT: How Armenia helps Russia bypass Western sanctions. Prieiga per internetą:

<https://www.intellinews.com/comment-how-armenia-helps-russia-bypass-western-sanctions-343999/>

⁴⁴ Ten pat.

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina. Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / V / 2024-11-19 / Psl. 8 iš 14
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

transakcijų padaugėjo 2,5 karto. Pervedimai konkrečiai iš Rusijos į Armėniją išaugo keturis kartus ir pasiekė 3,6 mlrd. JAV dolerių sumą.^{45, 46}

Dar viena šalis, kuri dažnai Vakarų ekspertų išskiriama kaip kelianti ypatingą susirūpinimą dėl sankcijų vengimo – **Sakartvelas**. Vienuose šaltiniuose teigiama, kad nėra tiesioginių įrodymų, jog šalis padeda Rusijai vengti sankcijų, visgi kituose į Sakartvelą atkreipiamas dėmesys kaip į galimą prekių, kurių rusai nebegali tiesiogiai importuoti iš Vakarų, tranzito tašką. Dar viena problema – kai kurios Rusijos bendrovės perkelia savo veiklą į Sakartvelą siekdamos išvengti sankcijų.

2023 m. Sakartvelas buvo patraukliausia šalis Rusijos piliečiams pradėti verslą. Kaip minėta, rusai tais metais Sakartvele registravo 13 000 juridinių asmenų. Iš viso šalyje veikia per 32 000 Rusijos piliečiams priklausančių įmonių. Maždaug 26 000 šių įmonių buvo užregistruotos per pastaruosius dvejus metus, konkrečiai – prasidėjus Rusijos agresijai prieš Ukrainą.⁴⁷ Be to, kai kurie atlikti tyrimai atskleidė, kad šalis sudaro sąlygas dvejos paskirties prekėms ir toliau pasiekti Rusijos teritoriją. Tai daroma per įmonių, kurios naudojasi teisinėmis spragomis ir pasitelkia tam tikrus logistikos maršrutus, tinklą. Manoma, kad per Sakartvelą į šalį agresorę gali patekti tokios prekės kaip dronai, kompiuterių procesoriai, navigacijos įrenginiai ir atminties kortelės.⁴⁸

2023 metų vasarį organizacijos „Transparency International“ Sakartvelo skyriaus išleistos ataskaitos duomenimis, 2022 m. Sakartvelo eksportas į Rusiją ūgtelėjo 6,8 proc. – iki 652 mln. JAV dolerių, o importas pašoko 79 proc. – iki 1,8 mlrd. JAV dolerių. Ataskaitoje nurodoma, kad eksportas į Rusiją sudarė 11,7 proc. viso Sakartvelo eksporto ir buvo 2,7 procentinio punkto mažesnis nei 2021 m. Visoje Sakartvelo importo, pasiekusio didžiausią apimtį per pastaruosius 17 metų, struktūroje Rusijos dalis išaugo nuo 10,1 proc. iki 13,6 proc.⁴⁹ Kai kurių ekspertų nuomone, Sakartvelo prekybos srautų analizė rodo, kad ši šalis nepelnytai smerkiama dėl pagalbos Rusijai apeinant sankcijas – esą fiksuojamus rodiklių pokyčius lėmė ne tokie piktavališki faktoriai, pvz., gali būti, kad importas staiga išaugo šaliai atsigauant po pandemio karantino, o eksportas į Rusiją, kaip ir į kitas rinkas, padidėjo dėl Sakartvelo valdžios taikytų eksporto skatinimo programų.⁵⁰ Taip pat esama teigiančių, jog lyginant 2023 m. ir 2022 m. rodiklius matyti, kad Sakartvelo ekonominė priklausomybė nuo Rusijos sumenko, labiausiai dėl piniginių perlaidų sumažėjimo. Tiesa, daugelyje šaltinių pažymima, kad labiausiai nuo prekybos su Rusija priklausoma Sakartvelo vyno pramonė.⁵¹ 2023 m. vyno eksportas į Rusiją išaugo 5 proc. ir pasiekė 168 mln. JAV dolerių vertę. Kartveliško vyno eksporte Rusijos rinka užima 65 proc. ir tai yra didžiausias rodiklis nuo 2005 m.⁵²

Apskritai Sakartvelas vertinamas dviprasmiškai dėl pozicijos Rusijai nustatytų apribojimų atžvilgiu – šalis netaiko sankcijų Rusijai, tačiau viešai deklaravo, kad padarys viską, jog Sakartvelo teritorija nebūtų naudojama joms apeiti. 2023 metų rudenį Europos Komisijos parengtoje ES plėtros ataskaitoje įvertinus Sakartvelo ir ES užsienio ir saugumo politikos suderinamumą tokia aptariamąsios valstybės pozicija nepaneigta. Be to, Tbilisis aktyviai veikė siekdamas užtikrinti, kad jo teritorija ir juridiniai asmenys nebūtų naudojami norint išvengti finansų sektoriui ir kitoms sritims taikomų sankcijų. Vis dėlto, nuo Rusijos įsiveržimo į Ukrainą Sakartvelo Vyriausybė neslepia skeptiškai vertinanti Vakarų sankcijų Rusijai veiksmingumą.⁵³

Taigi, dėl Vakarų šalių ir tarptautinių organizacijų taikomų sankcijų Rusijai tapo sudėtinga gauti daugelį vakarietiško prekių, įskaitant maisto produktus, elektronikos įrangą, pramonės komponentus ir technologijas. Tačiau Maskva stengiasi rasti alternatyvius produkcijos šaltinius ir atkurti tiekimo grandines bendradarbiaudama su šalimis, kurios neprisijungė prie sankcijų – Kazachija, Armėnija, Sakartvelu ir kt. Neabejotina, kad prie sankcijų vengimo prisidedančios šalys gauna milžiniškos ekonominės naudos, tačiau toks bendradarbiavimas susijęs ir su nemenkomis rizikomis – didėjantis tarptautinis spaudimas gali paveikti šių „pagalbininkų“ reputaciją ir prekybinius santykius su Vakarų šalimis.

6. Lietuvos pastangos riboti prekybą su Rusija

Prasidėjus karui Ukrainoje Lietuvos politikos formuotojai turėjo lūkesčių, kad Lietuvos ir Rusijos prekyba nutrūks. Praėjus daugiau nei dvejiems karo metams matyti, kad Lietuvos eksportas į šalį agresorę gerokai sumažėjęs, bet visiškai nesustojęs. Lietuvoje vis dar yra įmonių, tiesiogiai dirbančių su Rusija.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Sribinovski, A. (2023 m. gegužės 26 d.). Armenia: Russia's backdoor to circumvent sanctions. Prieiga per internetą:

<https://neweasterneurope.eu/2023/05/26/armenia-russias-backdoor-to-circumvent-sanctions/>

⁴⁷ Menabde, G. (2024 m. vasario 15 d.). Russians Open Record Number of Businesses in Georgia Amid War in Ukraine. Prieiga per internetą:

<https://jamestown.org/program/russians-open-record-number-businesses-in-georgia-amid-war-in-ukraine/>

⁴⁸ iFact Investigation Unveils Georgia's Role in Circumventing Russia Sanctions. (2024 m. vasario 8 d.). Prieiga per internetą:

<https://civil.ge/archives/618718>

⁴⁹ TI Georgia: Georgia's Economic Dependence on Russia Increased in 2022. (2023 m. vasario 22 d.). Prieiga per internetą:

<https://civil.ge/archives/526770>

⁵⁰ Increased Russian-Georgian Trade: Sanctions Circumvention or Benign Change of Trade Flows? (2024 m. rugpjūčio 9 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.globalaffairs.ch/2024/08/09/increased-russian-georgian-trade-sanctions-circumvention-or-benign-change-of-trade-flows/>

⁵¹ Shoshiasvili, K. (2024 m. kovo 29 d.). Georgia's ambivalence towards sanctions on Russia. Prieiga per internetą:

<https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/georgias-ambivalence-towards-sanctions-on-russia/>

⁵² Georgia's Economic Dependence on Russia: Summary of 2023. (2023 m. vasario 16 d.). Prieiga per internetą:

<https://transparency.ge/en/blog/georgias-economic-dependence-russia-summary-2023>

⁵³ Žr. 51 šaltinį.

Lietuviškuose šaltiniuose rašyta, kad 2023 m. eksportas iš Lietuvos į Rusiją kiekvieną mėnesį vis dar sudarė apie 167 mln. eurų, o per metus vilkikais ir geležinkeliais buvo pristatyta prekių už 2 mlrd. eurų.⁵⁴ Pažymima, kad į Rusiją iškeliauja nedidelė Lietuvoje pagamintų produktų dalis, tais metais lietuviškų gaminių išvežta už 81 mln. eurų. Daugiausia per mūsų šalį keliauja reeksportuojamos prekės iš Vakarų.⁵⁵ 2023 metų rugpjūtį cituota Ekonomikos ir inovacijų ministerija, teigusi, kad karo Ukrainoje kontekste lietuviškos kilmės prekių eksportas į šalį agresorę Rusiją menksta – ten jų išvežta 55 proc. mažiau nei 2022 m. I pusmetį.⁵⁶

Nuo apribojimų įvedimo prekyba sankcionuotomis prekėmis griežtai reguliuojama, o nesankcionuotomis – tebevyksta. Maisto produktai, transporto priemonių detalės, buitinis ir kai kurios kitos prekės vis dar cirkuliuoja tarp šalių, tačiau **Lietuvos viešajame diskurse vyrauja požiūris, kad Lietuva turėtų laikytis moralinės pozicijos ir neprekiuoti su agresore net ir nesankcionuotomis prekėmis. Vis dėlto pasitaiko ir manančių, kad prekyba nesankcionuotomis prekėmis yra legali, tad nereiktų jos drausti, nes tai gali pakenkti šalies ekonominiams interesams; esą link visiško prekybos draudimo turėtų būti einama su visa ES.**

Pavyzdžiui, 2023 m. žiemą vykusiam Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto posėdyje, kuriame buvo svarstoma, ką daryti su įmonėmis, kurios toliau prekiauja su Ukraina užpuolusia Rusija, tuometinis komiteto pirmininkas **Laurynas Kasčiūnas** sakė: „Taip, formaliai žiūrint, tai nepatenka į sankcijų sąrašą, dėl to prekyba gali vykti, bet, natūralu, kyla klausimas dėl moralinio situacijos vertinimo ir ką mes, kaip valstybė, galime padaryti. Yra iškelta idėja dėl tokių įmonių viešinimo“.⁵⁷

Priešingą nuomonę išsakęs Darbdavių konfederacijos prezidentas **Danas Arlauskas** tvirtino, kad reiktų atsižvelgti į ekonominius Lietuvos interesus ir atskirti atvejus, kada prekiaujama sankcionuojamomis ir nesankcionuojamomis prekėmis. Anot konfederacijos prezidento, Lietuvos politikai turėtų link visiško atsiskyrimo judėti palaipsniui. Jis teigė „Tai man norėtųsi, kad mūsų politikai mąstytytų kaip ES šeimos nariai. Ir kad mes turėtume vieningą politiką tuo klausimu visi. <...> Jeigu iki dešimto paketo yra kažkoks prekės, ir jomis prekiauja oficialiai kitos ES šalys, tai tada mes neturėtume vieni šokti nuogi į dilgėles ir drausti. Nes tai kenkia mūsų valstybės ekonominiams interesams. Ir politikai turi tą įsisąmoninti“.⁵⁸

Taip pat esama ekspertų, raginančių į bendrą situaciją žvelgti iš savo šalies perspektyvos, pvz., Šiaulių banko vyriausioji ekonomistė **Indrė Genytė-Pikčienė** pastebėjo, kad iš vienos pusės mes skiriame daug daugiau lėšų gynybai, o iš kitos įsileidžiame eksportą iš Rusijos taip ją finansuodami. Jos nuomone, jei ES institucijoms trūksta iniciatyvos, būtų galima daugiau jos rodyti nacionaliniu lygmeniu.⁵⁹

Dabar, einant tretiesiems karo metams, Lietuvos viešajame diskurse teigiama, kad nereikėjo tikėtis savaiminio prekybinių ryšių su Rusija nutrūkimo, nes daliai įmonių pelnas svarbesnis nei valstybės interesai. Kai kurios Lietuvos įmonės vis dar dirba tiesiogiai su pačia Rusija, o žvalgyba akcentuoja, kad prekyba su šalimi agresore yra nacionalinė grėsmė. Taip pat įvardijama, kad praėjus daugiau nei dvejiems karo metams realiai nieko nebuvo padaryta, jog prekyba mažėtų, nebuvo paviešintos įmonės, dirbančios su Rusija ir apskritai stinga iniciatyvų šiuo klausimu.⁶⁰

Vis dėlto viešojoje erdvėje būta ir kelių ryškesnių plačiau aptarinėtų siūlymų, pvz., **uždrausti verslo ryšius su Rusija įstatymu**. Ši dar pirmaisiais karo mėnesiais paskelbta idėja tuo metu buvo vertinama gana kritiškai. Buvo manančių, kad verslo ryšių su Rusija nereiktų reguliuoti, nes tai turėtų būti pačių verslininkų, norinčių išsaugoti reputaciją, atsakomybė, o užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis abejojo, ar tai galėtų būti įgyvendinta praktikoje. Jis siūlymą vertino labiau kaip teorinį.⁶¹ Kita viešas diskusijas sukėlusio iniciatyva – **uždrausti Rusiją remiančioms įmonėms dalyvauti viešuosiuose pirkimuose**. Įstatymo pakeitimų projektą nuspręsta parengti po to, kai iniciatyvinė grupė „Stop prekybai rusijoje“ atliko analizę ir šių metų pradžioje paskelbė, kad su karo rėmėjais susijusi automobiliais prekiaujanti įmonė „Autovici“ nuo karo Ukrainoje pradžios yra laimėjusi viešųjų pirkimų už kiek daugiau nei 12 mln. eurų.⁶² Seimas vasarą įstatymo pakeitimo projektą priėmė.

⁵⁴ Dveji karo metai nuo prekybos su Rusija neatgrasė: išvengti sankcijų padeda ir Lietuvos įmonės. (2024 m. kovo 13 d.). prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/dveji-karo-metai-nuo-prekybos-su-rusija-neatgrase-ivsengti-sankciju-padede-ir-lietuvos-imones-96104439>

⁵⁵ Prekyba su Rusija ir toliau nenutrūksta: lūkesčiai buvo didesni. (2024 m. kovo 12 d.). prieiga per internetą: <https://m.kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/prekyba-su-rusija-nors-ir-mazeja-bet-nenutrunkta-1164804>

⁵⁶ Dobrovolskas, I. (2023 m. rugpjūčio 26 d.). Lietuvos eksportas į Rusiją mažėja, bet auga prekyba su Vidurio Azijos šalimis. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2063277/lietuvos-eksportas-i-rusija-mazeja-bet-auga-prekyba-su-vidurio-azijos-salimis>

⁵⁷ Pankūnė, D. (2023 m. vasario 15 d.). Skandalinga statistika: kaip lietuviai slapta toliau prekiauja su Rusija. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/skandalinga-statistika-kaip-lietuviai-slapta-toliau-prekiauja-su-rusija-92560355>

⁵⁸ Arlauskas: Lietuvos politikai turi suvokti, kad skiriasi prekyba sankcionuotomis ir nesankcionuotomis prekėmis. (2023 m. vasario 20 d.). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/arlaukas-lietuvos-politikai-turi-suvokti-kad-skiriasi-prekyba-sankcionuotomis-ir-nesankcionuotomis-prekemis-92591125>

⁵⁹ Žeimytė-Bilienė, D. (2024 m. kovo 28 d.). Prekyba su Rusija tapo kuriozu: kaimynai ėmėsi veiksmų, Lietuva laukia ES sprendimo. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/prekyba-su-rusija-tapo-kuriozu-kaimynai-emesi-veiksmu-lietuva-laukia-es-sprendimo-96226697>

⁶⁰ Dveji karo metai nuo prekybos su Rusija neatgrasė: išvengti sankcijų padeda ir Lietuvos įmonės. (2024 m. kovo 13 d.). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/dveji-karo-metai-nuo-prekybos-su-rusija-neatgrase-ivsengti-sankciju-padede-ir-lietuvos-imones-96104439>

⁶¹ Jaruševičiūtė-Mockuvienė, G. (2022 m. rugpjūčio 9 d.). Landsbergis apie siūlymą uždrausti verslo ryšius su Rusija: nežinau, kaip tai būtų galima įgyvendinti praktiškai. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1757083/landsbergis-apie-siulyma-uzdrausti-verslo-rysius-su-rusija-nezinau-kaip-tai-butu-galima-igyvendinti-praktiskai>

⁶² Dobrovolskas, I. (2024 m. birželio 13 d.). Seimas uždraudė Rusiją remiančioms įmonėms dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2296531/seimas-uzdraude-rusija-remiancioms-imonems-dalyvauti-viesuosiuose-pirkimuose>

Karui Ukrainoje neslopstant, Lietuvoje imta svarstyti dėl **prekiaujančių įmonių su Rusija viešinimo**. Manoma, kad tai galėtų būti puiki prevencinė □ priemonė, skatinanti verslininkus nutraukti prekybinius ryšius su Rusija. Tačiau viešose diskusijose vienbalsės nuomonės šiuo klausimu nebuvo. Svarstyta, kokių bendrovių pavadinimus reikėtų viešinti – sankcijų pažeidėjų, visų su Rusija prekiaujančių įmonių ar tik tų, kurios turi sąsają su Lietuvos politikais ir pan. Šiai diskusijai ėmus blėsti, 180 tūkst. sekėjų socialiniame tinkle „Facebook“ turintis Lietuvos visuomenininkas **Olegas Šurajevs** įvardijo dalį į Rusiją eksportuojančių įmonių. Šurajevio teigimu, jis įsigijo brangią prenumeratą iš informacinio prekybos duomenų portalo *importgenius.com* ir nutarė pasidalyti eksporto iš Lietuvos į Rusiją skaičiais su savo auditorija ir plačiąja visuomene. Paskelbti 2024 m. sausio 26–31 d. duomenys, į sąrašą pateko beveik šimtas logistikos, sandėliavimo, muitinės ir susijusias paslaugas teikiančių įmonių, padėjusių gabenti prekes, taip pat bent vieną prekę eksportavusios gamyba ir prekyba užsiimančios įmonės. Paviešinus su šalimi agresore dirbančias bendroves žiniasklaidos atstovai bandė su jomis susisiekti, tačiau dauguma jų nepanoro komentuoti situacijos. Kitos jų į klausimus atsakė trumpai ir lakoniškai, o dalis į „gėdos sąrašą“ patekusių įmonių veiklos nebevykdė.⁶³

Dalis sąraše paminėtų logistikos, sandėliavimo, muitinės ir susijusias paslaugas teikusių įmonių⁶⁴: „Vlantana“, „Vilniaus Transimeksa“, UAB „Rytų projektai“, „LT Logic“, „Didneriai“, „Continex“, „Nunner Logistics“, „Logistikos centras“, „Cust LT“, „Daivilva Baltic“, „Transit-LT“, „Vingės terminalas“, „Argo LT“, „Easting air & Ocean“, „Victoria Lux“, „Stalker Group“, „Premuita“, „Imprekas“, „Doganas“, „Vingės Transsphere Logistika“, „Gevara“, „Vingama“, „Mėlynšilis“, „Arkama“, „Spectrum Logistika“, „Rivilogistics“, „IT logistika“, „Grens cargo“, „Lavisos LEZ terminalas“, „Aviacijos paslaugų centras“, „Ultus logistics“, „Autoverslo logistika“, „Velesas“, „Alpi Baltika“, „Tranzito paslaugų centras“, „Frega“, „Premier Service“, „Logiset“, „DLG Logistikos centras“, „Sibling“, ir kitos, „Akleta“, „Dialog.lt“, „Santex LT“, „JML GROUP“, „Nm transportas“, „Vilniaus ekspedicija“, „Trans solutions“, „Axis transport“, „Transitnetbaltic“, „Twb logistics“, „Mitransa logistika“, „Velum maris“, „Junitra“, „Cargokodas“, „Bnb services“, „Kargautas“, „Deklarantas“, „Albigrėta“, „Daineda“, „Logispace“, „Mtl group“, „Elfanta“, „Septusa“, „Geotest“ ir kt.

Bent vieną prekę eksportavusios įmonės⁶⁵: „LT Biotech“ (medicininė įranga), „Lavisos koncernas“ (sirupai, gliukozė), „Moguntia Baltija“ (maisto priedai pramonei), „Boslita ir Ko“ (gėrimai), „Litbana“ (vaisiai ir uogos), „Daviva“ (automobilių dalys), „Old Baltic Recipes“ (alkoholiniai gėrimai), „AB medical“ (Medicinos įranga), „Baltijos langų technika“ (langai ir dalys jiems), „Baltic Fresh Fruit“ (vaisiai), „Augma“ (vaisiai ir daržovės), „Drobė tekstil“ (tekstilė), „Clover plus“ (drabužiai), „Consisto“ (gėlės ir dekoratyviniai augalai), „Ekotech“ (automobilių dalys), „Proflin“ (chemijos pramonė), „Alkajas“ (buitinė chemija), „Eligura“ (chemija), „Ase.Lt“ (kondicionieriai), „Polivektris“ (plastiko gaminiai), „Anexo“ (maisto prieskoniai), „Getuva“ (maisto produktai), „Nerginta“ (profesionali restoranų virtuvės įranga), „Kosmopakas“ (pakavimo produkcija), „Eseka“ (žemės ūkio produkcija), „Tradefaktorius“ (buitinė technika).

Šurajevs, atskleidždamas su Rusija prekiaujančias įmones savo „Facebook“ paskyroje rašė: „Ai, dar svarbu paminėti, kad tai nėra nusikaltimas, o sąžinės reikalas. Įmonės gali neprekiuoti su Rusija ir neteikti logistikos paslaugų, plius neteikti savo lietuviškos produkcijos, bet pinigai yra pinigai“. O įrašą baigė „Nedirbkit su Rusija, Rusija žudo žmones. Linkėjimai iš Kyjivo.“⁶⁶

Apibendrinant, Lietuvos visuomenininkai ir politikos formuotojai dažniausiai laikosi griežtos pozicijos dėl prekybos su Rusija ribojimo. Daugelis pabrėžia, kad prekiaujant su Rusija ne tik finansiškai remiamas jos karinis aparatas, bet ir keliamas pavojus nacionaliniam saugumui. Dalis verslo atstovų kartais pabrėžia ekonominę žalą dėl staigių prekybos apribojimų, tačiau bendras sutarimas dėl griežtų sankcijų ir prekybos nutraukimo Lietuvoje išlieka.

7. Lietuva sankcijų vengimo kontekste

Bendra Lietuvos pozicija dėl apribojimų Rusijai yra itin griežta ir principinga. Lietuva tvirtai remia plačias ir griežtas sankcijas, siekdama spausti Rusiją už jos agresiją prieš Ukrainą ir kitus tarptautinius teisės pažeidimus. Tačiau Lietuvoje, kaip ir kitose ES valstybėse, veikia sankcijų apėjimo schemos ir esama įmonių, kurios prisideda prie sankcijų vengimo.

Lietuvoje ir kitose ES šalyse sankcijų apėjimo schemos panašios, nes yra kuriamos remiantis panašiomis strategijomis ir naudojantis tarptautinių sankcijų spragomis. **Dažniausiai pasitelkiami būdai yra fiktyvių įmonių steigimas, prekių kilmės slėpimas, reeksportas per trečiąsias šalis bei finansinių operacijų vykdymas per mažiau reguliuojamas jurisdikcijas.**

Šių metų vasarį leidinys „Politico“ atkreipė dėmesį, kad Estija, Latvija ir Lietuva yra kone labiausiai sankcijas Rusijai propaguojančios ES šalys, tačiau joms dėl žmogiškųjų, finansinių ir administracinių išteklių stygiaus sunkiai sekasi prižiūrėti 1 600 km ilgio sieną su Rusija ir jos sąjungininke Baltarusija. Esą dėl to Baltijos šalių sienos kirtimo punktai tapo pagrindiniais norinčiųjų apeiti sankcijas prekėms, kurios gali būti naudojamos tiek civiliniams, tiek kariniams tikslams, taip pat prabangos daiktams, pavyzdžiui, automobiliams, traukos taškais. Publikacijoje teigta, kad iki Baltijos šalių pasienio atkeliauja prekių iš visos Europos ir tik 6 proc. iš Lietuvos į Baltarusiją ir Rusiją pergabenamų prekių yra lietuviškos kilmės.⁶⁷

Europoje ypač jautri tema - vadinamasis dvejetainis paskirties prekių eksportas. Čia Lietuva taip pat ne išimtis. 2024 metų balandį LRT atskleidė, kad nuo karo pradžios iki 2023 metų rugpjūčio per Lietuvą į Rusiją išvežta karo

⁶³ Kapševičius, G. (2024 m. liepos 23 d.). Paviešino į Rusiją eksportuojančias įmones ir ką jos veža: nuo „Volkswagen“ variklio iki aviečių. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/paviesino-i-rusija-eksportuojancias-imonas-ir-ka-jos-veza-nuo-volkswagen-variklio-iki-gvazdiku-663-2277556>

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Ten pat.

⁶⁶ Surajev, O. (2024 m. liepos 21 d.). Tai ką gi, sąrašas įmonių, kurios dirba su Rusija. [Facebook]. Prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/surajev/posts/pfbid02iuNg6VcCWXMfYnd1quHvHos7YQ73BZJ5gDWSFLS6FnZimzcaa4dc145WHMfX65I>

⁶⁷ Kijewski, L. (2024 m. vasario 14 d.). The Baltic border loophole in EU's Russia sanctions. Prieiga per internetą: <https://www.politico.eu/article/baltic-lithuania-lithuania-border-loophole-eu-russia-ukraine-sanctions/>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Cituojant arba naudojant šį šaltinį, nuoroda į Nacionalinę biblioteką yra būtina. Šioje apžvalgoje pateikiamas turinys nėra oficiali Nacionalinės bibliotekos nuomonė.

LNB / IAS / V / 2024-11-19 / Psl. 11 iš 14
© Nacionalinė biblioteka, 2024. / Слава Україні!

pramonėje panaudojamų prekių už mažiausiai 130 mln. eurų. Gabenta pasitelkus Rusijai palankias šalis – Turkiją, Kazachiją, Kirgiziją, Uzbekiją, Sakartvelą, Azerbaidžaną, Armėniją ir Kinijos bendroves. Teigiama, kad eksporto schemose dalyvavo 70 įmonių, kurios daugiau nei kartą tarpininkavo į Rusiją perduodant dvejopos paskirties prekes. Į šalį agresorę vežta apie pusšimtis pavadinimų prekių, tarp kurių – guoliai, signalų generatoriai, stebėjimo, matavimo prietaisai, staklės, procesoriai ir valdikliai, integriniai grandynai, kondensatoriai, antenos, radijo navigaciniai aparatai, elektriniai įtaisai ar komponentai, puslaidininkiniai įtaisai ir kt. Tarp Lietuvos bendrovių, dalyvavusių prekių eksporte – elektronikos, automobilių detalių prekyba užsiimančios įmonės. Taip pat – logistikos bendrovės, muitinės tarpininkai. Pasitaikė įmonių, kurios 5-erius metus veikė be vadovo, neteikė finansinių ataskaitų, turėjo likviduojamą statusą. Eksporto grandyse dalyvavusios įmonės kaltės nepripažino – neigė eksportavusios arba tikino, kad prekės buvo skirtos ne Rusijos rinkai.⁶⁸

Lietuva aktyviai stiprina sankcijų apėjimo užkardymo mechanizmus, siekdama užtikrinti, kad suvaržymai Rusijai ir kitiems pažeidėjams būtų veiksmingi. Pavyzdžiui, 2023 metų birželio pabaigoje Vyriausybės nutarimu patvirtintas **Nacionalinis kontroliuojamų dvejopo naudojimo prekių sąrašas** – jame nurodytu 57 prekių grupių negalima vežti į Rusijos ir Baltarusijos rinkas. Įsigaliojus papildomai kontrolės priemonei Lietuvos muitinė iš vežėjų reikalauja gamintojų deklaracijų su patvirtinimu, jog žinomas eksportuojamų ar reeksportuojamų prekių pardavėjas ir pirkėjas trečiojoje šalyje, taip pat kad jos bus tranzitu gabenamos per Baltarusiją ar Rusiją ir šiose šalyse nebus perparduodamos ar perkraunamos.⁶⁹ Tų pačių metų rudenį Vyriausybė kontroliuojamų prekių sąrašą papildė.⁷⁰ Pernai rugpjūtį Lietuvos muitinės departamentas pranešė, kad dvejopos paskirties prekių eksportas per Lietuvos sieną sumenko 40 proc.⁷¹ Lietuvos viešojoje erdvėje pabrėžiama, kad sankcijų vengimas yra nuolatinis procesas, kad nuolat atsiranda naujų schemų ir naujų būdų apeiti apribojimus, kad tie būdai tampa vis sudėtingesni, todėl neįmanoma užkardyti visų atvejų.

Šiais metais Lietuvos žvalgybos tarnybų parengtame **Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime** teigiama, kad į sankcijų apėjimo schemas dažniausiai įtraukiamos Lietuvoje veikiančios Rusijos ir Baltarusijos piliečių valdomos įmonės, teikiančios įvairias paslaugas – prekių sandėliavimo, transportavimo, muitinės dokumentų tvarkymo. Taip pat nustatyta atvejų, kai sankcijų apėjimo schemas organizavo Rusijos piliečiai, Lietuvoje neįsteigę ir nevaldantys kompanijų, tačiau įgiję leidimus gyventi šalyje. Jie dažniausiai atlieka tarpininkų vaidmenį – bando užmegzti ryšius su Lietuvoje veikiančiomis Rusijai reikiama įranga prekiaujančiomis ar ją gaminančiomis įmonėmis. Sankcijų apėjimo schemas organizuoja ir Rusijos piliečiai, palaikantys ryšius su Lietuvos organizuotų nusikalstamų grupuočių nariais, taip pat Lietuvos piliečiai, dalyvaujantys organizuoto nusikalstamumo veikloje, turintys ryšius Rusijoje.⁷²

Kalbant apie verslą, jo atstovai ne tik turi laikytis teisės aktų, bet ir imtis aktyvių veiksmų, kad būtų užkirstas kelias galimam sankcijų pažeidimui. Teigiama, kad Lietuvoje veikia dešimtys įmonių, kurios sąmoningai prisidėjo prie sankcijų Rusijai vengimo. Tačiau pabrėžiama, kad gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai įmonės į apribojimų apėjimo mechanizmus įtraukiamos pačios to nežinodamos. Čia labai svarbi verslininkų atsakomybė išsiaiškinti, su kuo bendradarbiaujama. Tačiau kai kurie ekspertai sveria, kad **pačioms įmonėms gali pritrūkti priemonių ar praktikinių žinių deramai įvertinti rizikas, be to, ne visi verslai turi pakankamai resursų ir ilgametės patirties taikant tarptautines sankcijas.**⁷³

Verta paminėti, kad 2023 m. dėl sankcijų pažeidimų Muitinės departamentas pradėjo 26 ikiteisminius tyrimus, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba vykdė 8 tyrimus. Keturiolikai įmonių už sankcijų pažeidimus skirtos baudos. Muitininkų teigimu, pažeidimų mažėja, tačiau skaičiai tebėra dideli, pvz., vien 2024 metų vasarį įtarus, kad gali būti apeinamos sankcijos, prekės buvo sulaikytos 1,5 tūkst. kartų.⁷⁴

Taigi Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, veikia panašūs sankcijų vengimo metodai. Į Rusiją nukreiptos sankcijos dažniausiai apeinamos reeksportuojant prekes per trečiąsias šalis, steigiant fiktyvias įmones ir slepiant prekių kilmę. Prie šių schemų prisidedančioms įmonėms gresia rimtos teisinės pasekmės, įskaitant dideles baudas ir turto konfiskavimą, taip pat reputacijos praradimą.

8. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Dar iki 2022 m. Rusija buvo viena pagrindinių ES prekybos partnerių. Po Rusijos sukulto karo Ukrainoje Europos Sąjunga aktyviai agitavo už sankcijų agresorei įvedimą. Pritaikyti apribojimai, neapibrėžtumas ir spaudimas nutraukti ekonominius

⁶⁸ Juknevičiūtė, R. (2024 m. balandžio 30 d.). LRT tyrimas. Rusijos karo mašinos – 130 mln. vertės prekių, keliavusių iš Lietuvos. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai/5/2261981/lrt-tyrimas-rusijos-karo-masina-130-mln-vertes-prekiu-keliavusiu-is-lietuvas>

⁶⁹ Prysmanas, V. ir Balčiūnaitė, S. (2023 m. birželio 28 d.). Vyriausybė uždraudė per Lietuvą vežti kai kurias dvigubos paskirties prekes. Prieiga per internetą: https://m.kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/vyriausybe-uzdraude-lietuva-vezti-kai-kurias-dvigubos-paskirties-prekes-1130615#google_vignette

⁷⁰ Vyriausybė uždraudė per Lietuvą vežti daugiau dvigubos paskirties prekių. (2023 m. lapkričio 15 d.). Prieiga per internetą:

<https://m.kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/vyriausybe-uzdraude-lietuva-vezti-daugiau-dvigubos-paskirties-prekiu-1148329>

⁷¹ Sergijenko-Ramaškevičienė, D. (2023 m. rugpjūčio 8 d.). Dvigubos paskirties prekių eksportą į Rytus pažabojusi muitinė rengia naują draudimų sąrašą. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/transportas-logistika/2023/08/08/dvigubos-paskirties-prekiu-eksporta-i-rytus-pazabojusi-muitine-rengia-nauja-draudimu-sarasa>

⁷² Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, Valstybės saugumo departamentas (2024). Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas. Prieiga per internetą: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2024/03/GR-2024-02-15-LT-1-1.pdf>

⁷³ Simas Staniulis: Kaip efektyvinti sankcijų Rusijai įgyvendinimą. (2023 m. kovo 31 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/simas-staniulis-kaip-efektyvinti-sankciju-rusijai-igyvendinima-662-2031492>

⁷⁴ Špokas, E. ir Valiauskaitė, A. (2024 m. kovo 7 d.). Žvalgyba: sankcijų apėjimo schemas Lietuvoje naudoja dešimtys įmonių. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2217079/zvalgyba-sankciju-apejimo-schemas-lietuvoje-naudoja-desimty-imoniu>

mainius su Rusija lėmė reikšmingas ES ir minėtos valstybės dvišalės prekybos permainas. Vakarams taikant su eksportu ir importu susijusius apribojimus, sumažėjo Rusijos galimybės apsirūpinti svarbiomis prekėmis ir technologijomis. Siekdama kompensuoti šiuos praradimus, Rusija pirmiausiai prekybą nukreipė į Azijos šalis, ypač Kiniją ir Indiją. Apskritai manoma, kad Rusija sugebėjo pertvarkyti tiekimo grandines, atgaivino prekių importą, tik kyla abejonių, ar naujasis importas yra tokios pat kokybės kaip ir prarastasis. Esama teigiančių, kad Rusijos prekyba geografiškai tapo ne tokia įvairi.

Rusija ir Europos Sąjunga ilgą laiką buvo itin glaudžiai susijusios energijos išteklių, ypač gamtinių dujų ir naftos, prekybos atžvilgiu. Iki 2022 m. maždaug 40 proc. visų ES suvartojamų gamtinių dujų ir trečdalis naftos buvo importuojama iš Rusijos. Daugelis ES valstybių buvo kone visiškai priklausomos nuo rusiškų energijos išteklių tiekėjų. Rusijos invazija į Ukrainą paskatino ES mažinti priklausomybę nuo agresorės išteklių, ieškoti jiems alternatyvų ir diversifikuoti šaltinius. Rusijos ir Europos Sąjungos energetinis atsiskyrimas po Rusijos invazijos į Ukrainą vyko skubiai ir drastiškai. Šaliai agresorei pritaikytos sankcijos ir išvaymas iš Europos naftos ir dujų rinkų gerokai sumažino minėtos valstybės galimybes pasitelkti energetiką kaip Vakarų demokratišų šalių politinio spaudimo priemonę. Nors šioje srityje padaryta neįtikėtina pažanga, visgi nedidelė dalis šio santykio liko.

Nors po Rusijos invazijos į Ukrainą ES įvedė griežtas sankcijas rusiškai naftai, šio produkto vis tiek patenka į Europą taikant ne vieną neteisėtą schemą ir toks tiekimas padeda Rusijai finansuoti jos pradėtą karą. Apribojimų sistemoje tebėra spragu, leidžiančių Rusijai tęsti naftos eksportą į Europą ir generuoti iš jo pajamas. Pasak ekspertų, praktiškai neįmanoma nustatyti sumaišyto ar perdirbto dyzelino kilmės, taip pat sudėtinga sekti produkcijos perkrovimą iš laivo į laivą. Tačiau manoma, kad naftos embargo rezultatas visgi reikšmingas Rusijai – ji netenka tam tikros dalies pajamų dėl išaugusių transportavimo išlaidų, gautų lėšų persikirstymo tarpininkų naudai ir papildomų nuolaidų, kurias šalis priversta taikyti dėl susiaurėjusio pirkėjų rato.

Vos prasidėjus neteisėtam Rusijos karui prieš Ukrainą ir priėmus pirmuosius sankcijų paketus prognozuota, kad Maskva dėl suvaržymų patirs milžinišką žalą ir pajus sunkius ekonominius padarinius. Praėjus dviem karo metams užsienio viešajame diskurse neretai konstatuojama, kad labiausiai agresorės ekonomika nuo apribojimų nukentėjo pirmaisiais karo metais. Vėliau Rusija sugebėjo ne tik prisitaikyti prie esamos padėties, bet ir rado būdų apeiti sankcijas. Dėl Vakarų šalių ir tarptautinių organizacijų taikomų sankcijų Rusijai tapo sudėtinga gauti daugelį vakarietiško prekių, įskaitant maisto produktus, elektronikos įrangą, pramonės komponentus ir technologijas. Tačiau Maskva stengiasi rasti alternatyvius produkcijos šaltinius ir atkurti tiekimo grandines bendradarbiaudama su šalimis, kurios neprisijungė prie sankcijų – Kazachija, Armėnija, Sakartvelu ir kt. Neabejotina, kad prie sankcijų vengimo prisidedančios šalys gauna milžiniškos ekonominės naudos, tačiau toks bendradarbiavimas susijęs ir su nemenkomis rizikomis – didėjantis tarptautinis spaudimas gali paveikti šių „pagalbininkų“ reputaciją ir prekybinius santykius su Vakarų šalimis.

Prasidėjus karui Ukrainoje Lietuvos politikos formuotojai turėjo lūkesčių, kad Lietuvos ir Rusijos prekyba nutrūks. Praėjus daugiau nei dvejiems karo metams matyti, kad Lietuvos eksportas į šalį agresorę gerokai sumažėjęs, bet visiškai nesustojęs. Lietuvoje vis dar yra įmonių, tiesiogiai dirbančių su Rusija. Lietuvos visuomenininkai ir politikos formuotojai dažniausiai laikosi griežtos pozicijos dėl prekybos su Rusija ribojimo. Daugelis pabrėžia, kad prekiaujant su Rusija ne tik finansiškai remiamas jos karinis aparatas, bet ir keliamas pavojus nacionaliniam saugumui. Dalis verslo atstovų kartais pabrėžia ekonominę žalą dėl staigių prekybos apribojimų, tačiau bendras sutarimas dėl griežtų sankcijų šaliai agresorei ir prekybos su ja nutraukimo mūsų šalyje išlieka.

Lietuva tvirtai remia plačias ir griežtas sankcijas, siekdama spausti Rusiją už jos agresiją prieš Ukrainą ir kitus tarptautinius teisės pažeidimus. Tačiau Lietuvoje, kaip ir kitose ES valstybėse, veikia sankcijų apėjimo schemos ir esama įmonių, kurios prisideda prie sankcijų vengimo. Į Rusiją nukreiptos sankcijos dažniausiai apeinamos reeksportuojant prekes per trečiąsias šalis, steigiant fiktyvias įmones ir slepiant prekių kilmę. Prie šių schemų prisidedančioms įmonėms gresia rimtos teisinės pasekmės, įskaitant dideles baudas ir turto konfiskavimą, taip pat reputacijos praradimą.

Atkreipiame dėmesį, kad:

- visiškas ES prekybos su Rusija atsisakymas – sudėtingas klausimas, nes turi tiek moralinių, tiek praktinių aspektų. Nutraukdama prekybą bendrija parodytų tvirtą poziciją prieš agresyviuosius Maskvos veiksmus Ukrainoje ir dar labiau susilpnintų Rusijos ekonomiką. Tačiau kai kurios ES šalys vis dar stipriai priklausomos nuo tam tikrų rusiškų prekių, ypač energetikos srityje, todėl staigus ryšių su minėta valstybe nutraukimas reikštų reikšmingus ekonominius iššūkius. Ilgainiui visiškas prekybos su Rusija nutraukimas įmanomas tik tuo atveju, jei ES atras patikimas alternatyvas jos produkcijai ir padės labiausiai priklausomoms valstybėms pereiti prie jų be didelių ekonominių pasekmių.
- Pasiryžusi savarankiškai nutraukti prekybą su Rusija Lietuva sustiprintų savo moralinę poziciją tarptautinėje erdvėje, be to, tokių ryšių eliminavimas sumažintų ekonominę ir strateginę priklausomybę nuo šalies, kuri yra laikoma tiesiogine grėsme regioniniam saugumui. Priėmusi tokį sprendimą Lietuva taptų pavyzdžiu kitoms ES valstybėms, parodytų principingumą, prisidėtų prie demokratišų vertybių puoselėjimo ir skatintų didesnę tarptautinę Rusijos izoliaciją. Lietuvos politikos formuotojai turėtų aktyviau ir kryptingiau veikti, kad padėtų šalies įmonėms atsiriboti nuo verslo santykių su Rusija, intensyviau megzti ryšius su naujomis potencialiomis rinkomis, siūlyti reikiamą finansinę paramą, teikti konsultacijas dėl prekybos perorientavimo ir pan. Pavyzdžiui, įmonėms, nusprendusioms

investuoti į alternatyvių tiekimo šaltinių paieškas arba eksportuoti į kitas šalis, galėtų būti teikiamos subsidijos ar lengvatinės paskolos.

- Prie sankcijų vengimo prisidedančias šalis taip elgtis labiausiai motyvuoja gaunama trumpalaikė ekonominė nauda – pigesnės rusiškos prekės ir išteklių, nauji prekybos srautai ir rinkų plėtra. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje tokias naudas gali nusverti dėl ekonominių santykių su agresore gresiančios rizikos, pvz., šalys „pagalbininkės“ gali prarasti tarptautinių partnerių pasitikėjimą ir sulaukti sankcijų ar apribojimų iš ES, JAV ir kitų didžiųjų ekonomikų. Be to, glaudūs ryšiai su Rusija gali pakenkti juos palaikančių valstybių reputacijai ir stabilumui, ypač jei tarp Rusijos ir Vakarų toliau tvyros ir augs įtampa.
- Užsienio ekspertai skatina intensyviau diskutuoti dėl antrinių sankcijų taikymo Rusijai prekiauti padedančioms šalims. Teigiama, kad ES turi realių galimybių taikyti sankcijas tokioms valstybėms ar verslo subjektams. Tokio pobūdžio apribojimai ne tik atneštų pastariesiems ekonominių nuostolių, bet ir veiktų kaip prevencija kitoms šalims, norinčioms išlikti neutralioms arba išvengti tiesioginių praradimų. Tačiau būtina įvertinti tai, kad antrinės sankcijos reikšmingai paveiktų geopolitiką sukeldamos įtampą tarp šalių ir persikirstydamos partnerystes ar sąjungas. Trečiosios šalys būtų priverstos rinktis tarp bendradarbiavimo su sankcijas taikančiomis šalimis ir Rusija, tai galėtų pabloginti minėtų šalių santykius su Vakarų valstybėmis. Antrinės sankcijos skatintų alternatyvių aljansų formavimąsi ir naujų prekybos maršrutų paiešką siekiant sumažinti priklausomybę nuo Vakarų finansų ir prekybos sistemų. Ekspertų nuomone, galiausiai dėl šių sankcijų išaugtų globali ekonominė ir politinė įtampa, o nauji prekybos apribojimai, tikėtina, lemtų labiau izoliuotą, blokais susiskaldžiusią pasaulio ekonominę tvarką.